

BOJ O DUŠI

N a p s a l
EM. ŽÁK



1 9 3 0

NAKLADATELSTVÍ KROPÁČ & KUCHARSKÝ PRAHA

Roč. 1930 ,POZNÁNÍM K PRAVDĚ' Číslo 3-4

ŽIVOT — PENÍZE.

Petr Kurt byl statný muž při svých 70 létech. Život naučil jej práci a námaze, a utužil jeho síly. Ale nyní již začal chřadnouti; cítil, že život prchá. Starosti s rozmnožováním majetku, který byl dosud jedinou touhou žití a jediným jeho snem, již ho unavovaly. Byl sám, bezdětný vdovec. Pro koho měl by se dále namáhati?

I umínil si, že déle o své peníze, cenné papíry, hru na burse starati se nebude.

A když tak usedl u večer ve své lenošce, a jeho stará hospodyně po skončené práci odešla na lože, přemýšlel o svém životě. Co dělal po těch 50 let dospělosti? Čím vyplnil tento čas? Jediným zaměstnáním: *houbou po penězích*. —

Pravda, nikoho nepodvedl, nikoho neošidil. Nikdo nebude mu zlořečiti, až zavře jednou oči. Ale nikdo též dobrořečit. A tato myšlenka, že nikdo nad jeho hrobem ani nezapláče, nyní jej zesmutněla. Cítil v té chvíli, že přece je to málo, když stařec nemá na konec nikoho kol sebe, který by vděčným okem na něho hleděl. Přiznával tiše sám sobě, že život bez dobrých skutků jeví se nesmírně prázdným, pohlédne-li stařec na něj zpět. —

Ty a takové myšlenky rostly v jeho duši každý večer. Byly jako těžké stíny, které kladly se na jeho lůžko a znepokojovaly ho tak, že skoro se bál ulehnutí.

Aby je zaplašil, chápal se novin a jal se čísti. Ale ony myšlenky plížily se do každé řádky, kterou chtěl přečísti. Mluvily k němu z každého článku; ba, když vzal kdysi noviny do rukou, zdálo se mu, že místo slov: „*Posel od západu*“, jak noviny se jmenovaly — četl tam zcela určitě: „*Posel smrti*“. Petr Kurt ještě ani si neuvědomil, že probouzí se v něm svědomí; že k němu mluví tak anděl spásy, který chce mu připomenouti, že má také duši.

Či nevěděl to stařec? Věděl, nevěděl. Nepřemýšlel o tom. Peníze, majetek, to měl za svoji duši. Bez nich, jak si častokrát říkal, nemohl by nikdo žít. A jestli to, bez čeho člověk nemůže žít, zove se duší, tož Petru Kurtovi *duši* byly peníze.

Ale teď od nějaké doby, kdy peníze více mu nesvítily oním čarovným leskem, kterým jej opájely za dřívějších časů, kdy jejich zvuk nezněl mu tak sladce jako dřív, ale zcela hluše a dunivě, jako když hrouda na rakev dopadá, cítil v nitru svém podivný neklid, prázdnotu. Zlato jako by vyprchalo z jeho nitra, a zbyla po něm mlžina. Nějaký vzduchoprázdný prostor cítil ve svém srdci. A tak ty večery, plné ticha a samoty, tísnily ho stále víc a více, jako kdyby podzimní mlhy se usazovaly v jeho hlavě.

BRATR A SESTRA V HOVORU O DUŠI.

Jednoho dne došla Petra Kurta zpráva, že navštíví jej jeho sestra. Žila provdána řadu let daleko od svého bratra. Ale i ona ovdověla;

a jsouc bystré a vnímavé mysli, jala se čísti vážné knihy. Majetek, který zdědila po svém zesnulém manžel, jí dovoloval, že mohla se zabývat studiem vážných otázek.

Petr Kurt těšil se na ni. Věděl, že bude jí moci otevřít své nitro, že s ní bude moci hovořit o otázkách, pro něž jiní nemají smyslu. Proto s touhou ji očekával.

Žofie, jak sestra se jmenovala, také přijela. Petr s upřímnou radostí ji uvítal, a když u večere oba spolu sedávali, zapřádali rozhovor, jehož obsah tuto chci stručně povědět.

Žofie uvykla každý večer čísti v „Knize knih“, v Písmě sv. A jedva jenom poněkud u svého bratra zdomácněla, vrátila se zase k svému obyčeji.

„Náleží to k mému životnímu pořádku,“ pravila bratrovi. „A naši předkové jenom proto byli lidé pevných zásad, byli klidní, rozšafní, stáli, že den co den čítali v bibli a tak starali se o posilu svého nitra.“

Prvé, nač Žofie v bibli připadla, byla slova z „kázání Páně na hoře“ (Mat. 10, 27—28.), kde Kristus dí: *„Co vám pravím ve tmách, povězte na světle; a co slyšíte v ucho, hlásejte na střeších. A nebojte se těch, kteří zabíjejí tělo, duše však zabít nemohou; ale bojte se spíše toho, jenž může duši i tělo zatratiti do pekelného ohně.“*

„To jsou hluboká slova,“ přerušil Petr čtoucí svoji sestru. „Jenom přijde na to, má-li člověk nějakou duši. To bych rád věděl! Aspoň můj přítel, lékař, často říkal, že už stál mnohokrát u lože umírajícího člověka, ale nikdy neviděl, že by v okamžiku smrti nějaká duše z něho odcházela.“

„Protože tvůj přítel, milý Petře, duše neviděl,

to ještě neznamená, že člověk duše nemá. Duše je pouhý duch, to znamená, že nemá těla; nemá aspoň takového těla, které bychom mohli svýma očima viděti. Naše oči nejsou tak způsobilé, aby mohly viděti duše. A jestli tvůj lékař myslí, že jenom blázen je, kdo říká, že člověk má duši, já bych zase měla zcela určitě za blázna, kdo by tvrdil, že duši viděl. Či viděl jsi někdy vzduch? A přece bylo by pošetilým říkati: Protože vzduch nevidím, není žádný vzduch. Jenom kdyby tě někdo strčil pod velký, skleněný zvon a vývěvou z něho vyčerpal vzduch, ty bys také neviděl, jak mizí. A přece bys záhy křičel: „Vzduch, vzduch!“ Hned bys poznal, že bez něho nemožno žíti. To bys se snad přesvědčil, že je vzduch, a k životu že je ho nevyhnutelně potřebí.“

Petr nevěděl, co proti těmto slovům namítati. A Žofie pokračovala takto: „A já ti zase povím o lékařích, kteří jsou pevně přesvědčeni, že člověk má duši a bez duše že si nelze život člověka vysvětliti.“

„Tomu budu velmi rád,“ poznamenal Petr. „Jenom mi povídej. Poslouchám a dám se poučiti.“

„Nuž, slyš!“ řekla sestra, a jala se takto vyprávěti: „Lékaři vědí, že tělo lidské se stále obnovuje, ustavičně mění. Potravu přijímáš; žaludek ji zpracuje, a krev takto zpracovanou zase v sebe přijímá a rozvádí ji po celém těle. Ona tak dává tělu stále nové látky, a staré, abych tak řekla spotřebované, zase odvádí z těla pryč. Tato výměna látek v těle u dítěte děje se rychle; tím právě ono roste. U dospívajícího člověka stane se výměna v 6—7 letech; u starce děje se pomaleji. Zastavení vsí této výměny jmenují lékaři: smrt.“

Ty, Petře, ve svých 70 letech aspoň desetkrát, ne-li vícekrát, již jsi se vyměnil. Celé tvé tělo, svaly, kosti, zuby, nehty se vyměnily. A přece, milý Petře, dobře se pamatuješ na mnohou událost ze svého dětství, ze svých chlapeckých a jinšských dob, pamatuješ na velmi mnohé ze svého mužného věku i ze svého stáří. Desetkrát jsi se změnil, a přece víš, že's to stále týž člověk, jeden a tentýž Petr a nikdo jiný. Jak je to možno? To proto, že v tobě je něco, co se neměnilo, když tělo tvé podléhalo stálým změnám. Tobě zůstalo *sebevědomí*. Z toho musíš poznat, že je v nás něco stálého, co neprchá, co se nemění, co je nositelem naší paměti, našich vzpomínek. Musíš připustiti, že je ještě jiná součást naší osoby, než pouhé tělo. A tuto neviditelnou součást své přirozenosti nazýváme duší.“

Petr naslouchal a přemýšlel o slovech své sestry. Nedovedl ničeho namítati a jí odporovati. Cítil, že opravdu je v člověku, co se nemění, co je nositelem jeho totožnosti, sebevědomí, čemu se říká, duše. —

A za chvíli sestra pokračovala dále: „A ještě jinak ti dokáži, že máš duši. Stalo se ti někdy, že jsi šel po ulici, a potkal jsi známého. Očima jsi ho viděl, ale že si's ho, jak říkáme, „nevšiml?“ Slyšel jsi zvon, bítí hodiny a podobně, a tys' toho neznamenal. Ty jsi si to neuvědomil.“

„To proto, že jsem byl zamyšlen. Myslil jsem na něco jiného,“ poznamenal Petr.

„Ano myslil's na něco jiného. Tvé oči viděly jako jindy, uši slyšely zvuk, jako vždycky, ale ty's si nevšímal. Zabýval jsi se v nitru něčím jiným. Tvé myšlenky byly jinde; nebyly závislé na tom, co ti tvůj zrak a sluch, tvé smysly

chtěly oznámiti. Jak to vysvětlíme? Jenom tím, že je v nás něco, co není závislým na smyslech, co se může zabývat, zaměstnávat zcela jinými věcmi, než těmi, které jsou kol nás. A to „něco“ nazýváme duší. Ta má svůj vlastní svět. Říkáme často: Jest jenom tělem přítomen, ale duchem je zcela jinde. Vidíš tedy, že nejsi vždy závislým na svém okolí a jeho dojmech. Tvůj vnitřní život je často samostatný, neodvislý na tom, co se kolem tebe děje.

Povím ti, Petře, příklad. Slyšel jsi už někdy o starověkém učenci, počtáři a fysiku Archimedovi. Jeho žena ho často volala, aby zanechal svých počtů, a šel k obědu. A on ji neslyšel, ač nebyl hluchý. A teprve když jím zatřásla a vytýkala mu, proč nejde, Archimedes jí odpovídal, že neslyšel její volání. — Přišli Římané a oblehli město Syrakusy, kde Archimedes bydlel. Křik válečný doléhal k jeho sluchu, třeskot zbraní stále rostl, kamení z praků metané padalo do zahrady, kde Archimedes seděl, — a on nevěděl o ničem. Vrazili vojíni do zahrady, viděli starce, sklánějícího se nad obrazci, jež v písku si kreslil. Archimedes jako by byl hluchý a slepý. Přiskočil k němu voják, zatřásl starcem. Ten se vzchopil a udiveně řekl: „*Neruš, prosím, mé obrazce!*“ Voják považoval jeho slova za hloupý žert; udeřil Archimeda mečem. Stařec mrtev klesl k zemi.“

Žofie ustala ve své řeči. Nastalo ticho. A Petr po chvíli řekl: „Ubohý člověk! Své přemýšlení zaplatil smrtí. Měl si uvědomit, co se děje, a utéci.“

„Ano, měl si uvědomit, co se děje,“ opakovala Žofie. „Lidé chodí zamyšleni. Zabráni do svých myšlenek jdou ulicí, a tím se stává, že si nevšímají, co se kol nich děje, a přijdou

k úrazu. To jsou tací „Archimedové“. Tělo jinde a duše jinde. Z toho, že nejsme závislí na dojmech vnějších nejlépe poznáme, že v nás je něco samostatného, neodvislého. *A to jmenujeme duši.*

A pokračujíc dále, pravila: Všiml jsi si někdy činnosti telegrafního úředníka v jeho úřadovně? Dráty z venku, do stroje ústící, přinášejí v značkách zprávy a úředník bedlivě je čte a přepisuje v naše písmo. Ale když chce něco jiného pracovat „vypne stroj.“ Ten sice klope, ale úředník zpráv nepřijímá, zabývá se něčím jiným. Strojem je pro člověka tělo; dráty, po nichž zprávy přicházejí z venku, jsou naše smysly, nervy sluchové, zrakové, čichové. A tím úředníkem, který zprávy buď přijímá, anebo zabývá se něčím jiným, je...

„Naše duše,“ doložil Petr. —

Nastala delší pomlka. Petr již zřetelně chápal, že život člověka nelze vyložit pouhými tělesnými silami. Poznával, že v člověku nutno hledati též duši. —

A po chvíli jala se Žofie ještě jinak přesvědčovati Petra, že člověk má duši. Pravila takto: „Pozoroval jsi, že člověk může odpírati žádostem těla? Chce jísti, ale on si jídlo odepře; jeho tělo žízní, ale on nepije. Chce spáti, ale on spánek přemůže; chce unaven usednouti, ale jde dále. Dovedeme tělu poručiti, když chceme. Ale kdo je to, jenž poručí tělu, aby dělalo pravý opak toho, než co žádá? Samo přece nejedná proti sobě! Je tedy něco v nás, co tělu umí poroučeti, — dovede jemu vládnouti. A to je duše. Každý, kdo se přemáhá ví, že to působí duše.

Vzpomínám, co se na př. vypravuje ze života sv. Vavřince, jáhna. Byl odsouzen k smrti, pro

tože nechtěl zapřít svoji víru. Byl dán na rozžhavený rošt a tam měl býti upálen. A hle, on největší muka snáší bez jediného hlesnutí. A když tělo jeho na zádech téměř již spáleno, Vavřinec obrací se ke katům a dí jim s pohrdavým posměchem: „Obracejte mne na druhou stranu; snad jsem již dost na jedné straně upečen!“ Jaká to byla v něm síla, že dovedl snášeti tak strašné bolesti? To byl silný duch, silná jeho duše. — A slyšel jsi, Petře, o onom statečném Římanu, Muciu Scaevolovi, který dovedl dát ruku do plamenů, až mu ji spálily? Kdo ovládl ruku tak, že ji od ohně neodtrhl, jako my obyčejně děláme, když nás něco pálí? *To duše ovládla tělo.*

Možnost, že můžeme, když chceme, odporovati potřebám těla, nám dokazuje, že je v nás něco, co dovede ovládati tělo. Že máme duši.“

Petr vyslechnuv slova Žofiina, již chápal, že člověk se neskládá jenom ze součástí tělesných, ale že má též na těle nezávislou, s tělem neměnicí se, na jeho orgánech neodvislou, schopnou tělu odporovati součást, duši. Nyní hlouběji se zamyslel nad slovy, která mu z bible sestra přečetla: „Nebojte se těch, kteří zabíjejí tělo, ale duše zabít nemohou.“ Zdálo se mu, že teprve nyní cítí duši v těle. Tušil povýšenost člověka nad ostatní tvory. Zvázněl a tisknuc ruku své sestře za tento výklad, přál jí upřímné: „Dobrou noc.“

To byl obsah rozmluvy, kterou měl Petr s Žofií prvního večera, kdy přátelsky a důvěrně spolu poprvé hovořili o vážných, nesmírně důležitých věcech pro každého člověka.

DRUHÝ VEČER.

Nastal druhý večer. Po večeři Petr sám zapředl řeč o tom, co mu minule sestra tak přesvědčivě vykládala, a dal jí otázku: „*A má také zvíře duši?*“

„Zajisté“, odpověděla klidně Žofie. „Zvíře se také tělesně mění, jako člověk. Ale při tom má trvalou a dobrou pamět. Ono pozná na př. i po letech svého pána. Lev, jemuž kdysi Androkles trn z nohy vyňal, poznal po mnoha létech svého dobrodince, ulehl v aréně k jeho nohám a nedopustil, aby jiné šelmy naň, odsouzeného k smrti, se vrhly. Rostlina má duši — sami tak říkáme; zvíře má duši; člověk má duši. Jenom že je jiná duše rostliny a jiná duše zvířete; a zase jiná duše člověka.

A dnes ti, milý Petře, vyložím, jak se liší duše člověka od duše zvířecí.“

„Budu ti velmi povděčen,“ odpověděl Petr a jal se pozorně naslouchati.

A sestra jala se vyprávěti takto: „Četl jsi mnoho o divokých, kulturou naší zcela nedotknutých kmenech v Africe a v Australii. A vidíš, všechny ty tlupy divochů umějí rozdělávat a udržovat oheň. Ale nikdy jsi neslyšel, že by nejchytřejší opice dovedly oheň udržet a tím méně že by uměly oheň rozdělávat. Jak si to vysvětlíme? Divoch, vida, že blesk zapálí strom, že přílišné vedro vznítí trávu, poznal příčinu ohně. Proto dovede vzbuditi třením takové teplo, až dřevo vzplane. Maje v moci příčinu ohně, dovede oheň vzbuditi. Naproti tomu opice dovedly se usaditi u opuštěného ohně a vesele se hřáti, ale nikdy nedovedly oheň udržet nebo rozdělávat.

A hled', Petře, tuto schopnost lidské duše: ze

zjevů souditi na jejich příčiny *nazýváme rozum*. Proto říkáme člověk má rozum, zvíře rozumu nemá. Kdyby pták měl rozum, nebil by, jsa vězněn v době odletu, křídly svými o klec tak, až by se zranil do krve, protože by poznal, že je to marno. Kdyby slepice měla rozum, nehrabala by svými nožkami, jakmile se ocitne na hromadě zrní; ale klidně by zobala z hromady. Ale ona zvykla hrabati a tak pokrm sobě hledati; proto hrabe i kdyby seděla na vagoně, plném obilí. To ti, Petře, lehko ukáže, v čem duše lidská liší se od duše zvířete.

A ještě je druhý, podstatný rozdíl mezi duší lidskou a duší zvířecí. Člověk, protože má rozum, vždy, kdykoli chce něco důležitého učiniti, napřed o tom uvažuje. To jest: on vzpomíná, jaké následky bude míti pro něho čin, zda příznivé či nepříznivé, a teprve potom, když vše uvážil, se rozhodne. On volí něco učiniti, nebo toho nekonati, čili *má svobodnou vůli*. Zvíře neuvažuje, jedná bez rozmýšlení; nemá svobodné vůle.

A pozoruj dále: Když člověk něco vykonal, a čin má pro něho nepříjemné následky, on lituje svého skutku. Řekne si sám u sebe: „Proč jsem to dělal!“ Mrzí se sám na sebe. V těchto slovech: „Proč jsem to dělal“ je patrné tiché doznání, že toho skutku vykonati nemusil, že jednal ze svobodné vůle. Tak jeho rozmrzelost nad spáchaným činem ho usvědčuje, že jej vykonal dobrovolně. U zvířat ještě nikdo nezjistil, že by někdy svého jednání litovala. Nelitují, protože nejednají ze svobodné vůle. Protože nemají rozumu, nemají též svobodné vůle“.

Petr při tomto vysvětlování zamyšlen pozorně poslouchal a mlčel. Nyní najednou se mu vyjasnilo, v čem člověk liší se od zvířete. Asestra

spokojena, že bratr její začíná chápati, pokračovala takto: „A nyní, Petře, uvaž, jak rozdílně se vyvíjel život člověka a život zvířete.“

Člověk rozumem svým poznával vždy lépe přírodu, odkrýval její taje, zákony, dary, síly, dovedl jich vždy víc a více ke svému prospěchu užívat, u něho je pokrok, rostoucí vzdělanost, vzestup. Zvíře nezná pokroku; u něho je ztrnulost, stále týž způsob života, týž přibyték, tytéž zvyky. — Člověk svým rozumem dospěl k tomu, že je poslední, nejvyšší příčina všeho řádu a života na zemi, nejvyšší a nejdokonalejší Intelligence, kterou nazýváme Bůh. Člověk dospěl k základům náboženství; zvíře náboženství nemá. — Člověk svým rozumem založil triumf svého ducha nad přírodou, různé vědy, stále rostoucí, stále pokračující. Založil různá umění k zpříjemnění a zušlechtnění života. Zvíře nezná ani vědy, ani umění. — Člověk, chtěje zdokonaliti své údy a své smysly, svým bystrým rozumem vymyslí si nástroje, kladivem počínaje, až k drobnohledu, dalekohledu, telefonu, aeroplanu; zvíře nástrojů si nevynašlo. Proto slavný a zbožný švédský přírodopisec *Linné* prohlásil: „Člověk je tvor, který umí užívatí nástrojů.“ —

Člověk tvůrčí činností své duše vytvořil si řeč, aby všechny své myšlenky dovedl buď ústy či rukou, písmem, sdělovati s jinými. Zvíře řeči nemá. Co nazýváme řečí zvířat, to jsou pouze zvuky, označující jejich určité duševní stavy, nebo několik naučených slov, z lidské mluvy vzatých. Ale zvíře nikdy neví, co ona slova znamenají, a proto je opakuje beze všeho smyslu.

Řeč člověka! To jest co jej vysoko povznáší nad němé tvorstvo. Ona je vysokým stupněm

jeho vývoje. Proto se jí musí každý *znovu učit*, a kdo neslyšel lidi mluvit, na př. hluchý od narození nenaučí se také mluvit, zůstane úplně či povýtce němý. Zvíře má určité zvuky vrozené, a byť mladý kos či kanárek nikdy neslyšel zpívat své rodiče nebo své sourozence, přece bude jednou zpívat právě tak, jako oni. Řeč člověka je uměním, jemuž se musí každý zvlášť a dlouho učit. „Řeč zvířat“ je přirozeným projevem určitých vnitřních stavů.“ —

Tak vykládala Žofie svému bratru, jaký je rozdíl mezi člověkem a zvířetem. A Petr, který za života svého tolik se napřemýšlel, tolik rozumoval, nyní skoro se styděl, že sám o těchto věcech nikdy neuvažoval a on 70 letý muž, musí se nyní jako školák dávat poučovat od své sestry. Ale byl přece šťasten, že aspoň nyní chápe ten nesmírný rozdíl mezi člověkem a zvířetem.

Tak skončil druhý večer vážného rozhovoru mezi sestrou a bratrem.

TŘETÍ VEČER.

Petr těšil se na další večer. Čím dále tím více poutaly jej otázky, týkající se lidské přirozenosti. Sám nyní činil si výčitky, že v houbě za penězi a v starostech o „business“ nikdy o nich nepřemýšlel. Ale třetího večera, když po jídle zase usedl se sestrou k rozhovoru, jevil Petr jistý neklid. Jakási nespokojenost s včerejším výkladem sestry usadila se v jeho nitru. Na jeho tváři ukázaly se pochybnosti, námitky proti výkladům, jež mu činila Žofie s mentorskou vážností a učitelskou autoritou.

A začal dnes sám pokračovati ve včerejších rozhovorech. Privil: „Nezdá se mi, že by člověk

vynikal tak nekonečně vysoko nad zvířata, že jeho intelligence jej tak nesmírně povyšuje nad ně. Ba naopak, pozoroval jsem, že zvíře v mnohém vyniká svými orgány a svými schopnostmi nad člověka.“

„Nuž, jen pověz, Petře, co tě zneklidňuje a vyvolává tvé pochybnosti“, pravila sestra.

A Petr jal se vyprávěti toto: „Víš dobře, jak pes vyznamenává se čichem daleko lepším, než člověk. On dovede dle čichu jíti po stopách svého pána, až jej nalezne. Policejní psi čichem jdou za zločincem; ano skáčou a štěkají na něho, když jej nalezli. V tom přec se jeví jejich neobyčejná intelligence! A dále ještě: Ostrůž a jiní draví ptáci mají tak bystrý zrak, že za hlédnou skřivana, v tmavohnědé polní brázdě se krčícího a bleskurychle vrhnou se na něho jako na svoji kořist. Křeček, sysel a jiná v zimě spící zvířata předvídají délku zimy a dle toho nanesou si zásob do svého zimního příbytku. Není to důkazem jejich vyšší intelligence? A což přeletaví ptáci, kteří na podzim opouštějí naši zemi a odlétají do jižních, teplejších krajín? Jaká v tom chytrost! A ještě ti řeknu dále: Znáš přece mnohé brouky, kteří unikají svým nepřátelům tím, že leží tiše jako by byli mrtví! Zvířata znají velmi dobře své nepřátele. Ptáci schovávají se před skalním orlem, ale nelekaají se říčního. Patrně dobře vědí, že skalní chce se na ně vrhnouti, ale nikoliv říční, který se živí rybami. Nesvědčí to o jejich duševní vyspělosti?“

Petr po těchto slovech se odmlčel; viděl se v duchu částečně vítězem nad sestrou, která vychvalujíc duševní schopnosti člověka, tuto „zvířecí inteligenci“ přešla naprostým mlčením.

Ale Žofie klidně mu řekla: „Petře, opravdu.

Zvířata jsou velmi chytrá. Ale mluv jenom dále.“

A Petr pokračoval: „Vzpomeň si, že včely stavějí své šestiboké hranoly v plástvě dle nej-
přesnějších stavitelských pravidel, aby při nej-
menší spotřebě materiálu stavba byla nejpev-
nější. A činí tak od počátku světa. Co to dalo
počtářům za práci, nežli přišli na onen sta-
vitelský vzorec, podle něhož každá včela po
tisíciletí pracuje. Slyšela's také o sociálních
řáděch včel i mravenců; o rozdělení jich práce,
jejich domácím řádě, jich společných výpra-
vách proti nepřátelům. Četla's snad o jejich
péči, úctě, starostlivosti o královnu. Neměli by
nám mravenci a včely býti vzorem našeho ži-
vota v republice? A což bobr? Jaký moudrý to
stavitel! Své vlastní hnízdo vždycky vystaví si
tak vysoko nad vodou, že tam nikdy, ani při
největší povodni voda nedosáhne. A což mám
snad vypočítati všechny druhy zvířat, snad podle
Brehmova přírodopisu, abych ti dokázal, jak
velikou inteligencí zvířata se vyznamená-
vají?“ —

Petr nyní ustal. Byla řada na jeho sestře, aby
mu jeho námitky proti nízkosti zvířecí duše
vyvrátila.

A Žofie jala se nyní mluvit takto: „Petře,
máš pravdu. Zvířata se vyznamenávají mno-
hými schopnostmi, jichž člověk nemá. Jejich
smysly, — myslím tu na určitá zvířata, o nichž
jsi mluvil — jsou opravdu dokonalejší, nežli
tytéž smysly u lidí. Ale já ti povím, proč jim
dal Bůh tak vyvinuté smysly. On je také miluje
a o ně se stará. A když je stvořil, měl je nechat
bez prostředků, aby se uživila, bez ochrany proti
nepřátelům, aby si jim ubránila? Měl je stvo-
řití — podle tvého názoru — tak nedokonalá,

aby stala se obětí prvních nepříznivých okolností a překážek? Aby v boji s nepřáteli mohla obstáti, proto jim dal orgány velmi jemné.

Z toho však nenásleduje, že mají rozum. Neboť rozumný člověk, když vyspěl, dělá vše vědomě; on ví proč to dělá. Zvířata však jednají účelně, a řeknu nejvýš účelně, a nejsou si toho vědoma. Člověk, aby účelně jednal, musí býti napřed jiným o tom poučen. Zvířata jednají nejvýš účelně ze své přirozenosti. A tuto vlastnost zvířat jednati účelně, ale bez uvědomění si toho, proč to dělají, jmenujeme *instinkt*, *pud*.

Zvířatům je instinkt dán takorčka náhražkou za rozum. Jim instinkt poví rychle a hned, co nám rozum jenom po delším vzdělání a dlouhé zkušenosti podává. Zvíře, jednající z instinktu, z pudu, není zodpovědno za své činy a nedostane se mu proto za ně žádné odplaty. Člověk, jednající podle rozumu, jedná vědomě a dobrovolně, a proto za své skutky zaslouží buď odměnu či trest.

A ještě dále: Bůh stvořil zvířata k naší službě. Tím, že jim dal některé smysly dokonalejší, mají zvířata právě nám prospívati. Ona jsou takorčka živoucími, samým Bohem nám danými nástroji k našim potřebám. Máme proto jim záviděti jich přednosti? Máme se snad domýšleti, že jsou dokonalejšími? Snad spíše se sluší, abychom Stvořiteli děkovali, že nám dal tak dobré pomocníky na svět! Abychom je milovali, o ně se starali a s nimi surově, krutě nezacházeli! Ve všech vynikajících vlastnostech zvířat, máme viděti moudrost Boží; péči Boží o ně a lásku Boží k nám. To je rozhodně lepší, nežli poukazovati na to, jak ona jsou opatřena, a my snad Bohem zkráceni a zanedbáni. Jenom prosím, nerovnejme se s nimi! Je to tak místné,

jako kdyby mudrc, učenec srovnával se se slabomyslným ubožákem!“ —

Posledními slovy sestřinými cítil se Petr zahanben. Byl v patrných rozpacích. Pripadal si opět jako školáček, který ve chvíli, kdy se cítil vítězem, byl usvědčen z nepravdy a přemožen.

Ale Petr přece nechtěl se cítiti přemoženým, a proto řekl: „Připouštím, že člověk se liší od zvířete vyšším stupněm inteligence, ale musíš ty přece doznati, že i zvířata mají svoji inteligenci.“

„Přijde na to, co nazýváš inteligencí“, odvětila Žofie. „Myslíš-li obratnost, vrozenou bystrost, tož mluvíme o inteligenci zvířat. Ale myslíš-li jí — a tak se vlastně o inteligenci mluví — zdokonalení duševní, založené na činnosti rozumové, na vzdělání, studiu, zkušenosti, pak musíme říci, že o inteligenci zvířat nemůže býti řeči. Protože nemají rozumu a ukázněné svobodné vůle, nemají zvířata intelligence. Vyšším stupněm inteligence rozeznává se učenec od neučeného, moudrý od hloupého, dítě od muže. Ale duše zvířete od duše člověka liší se podstatně. Mezi oběma je propast, již nelze překlenouti. Člověk, maje duši, rozumem a svobodnou vůlí obdařenu, je obrazem Božím, a zvíře —“

„Je a zůstane zvířetem“, doložil Petr.

„Nu to jest dost, že's to, milý bratře, pochopil. Teď aspoň víš, že's tvorem zcela jiného druhu nežli zvířátko. Ale nechtěl's tomu dlouho rozuměti. A teď, když jsi pochopil, že's obraz Boží, jeho náměstek na zemi, jdi a vzdej svému Pánu náležitou čest a potom si spokojeně ulehn: Dobrou noc!“

„Dobrou noc!“ opakoval Petr a odcházel do ložnice. „Otče náš, jenž jsi na nebesích, . . .“

vroucně si sám u sebe šeptal, když spokojeně ulehal na lože.

ČTVRTÝ VEČER.

Vážný rozhovor, který měl Petr Kurt se svojí sestrou po několik večerů, ustal. Musil Petr vše to, co nyní slyšel, strávit, v nitru svém zažít, nežli mu sestra mohla dále vykládati. A Petr také často ve svých myšlenkách k těmto předmetům se vracel. A bylo mu čím dál, tím jasnější, že je přece člověk *tvorem zcela jiného druhu* nežli zvíře. Že člověk právě svojí *rozumnou* inteligencí vyniká nad ostatní tvorstvo, a proto učiněn jest jeho pánem. Nebo kdyby fysická síla měla rozhodovati, jistě by se stal pánem celé přírody lev nebo slon. —

A Žofie také nikterak k dřívějšímu hovoru se nevracela. Vědělať, že Petr sám k němu se vrátí, až všechny ty pravdy, k nimž musil přisvědčit také náležitě v duši si srovná a zažije.

A nemýlila se. Po šesti večerech Petr obrátil se na sestru a řekl: „Dobře jsi mne poučovala. Chápu jasně, že člověk má duši, a že jeho duše podstatně se liší od duše zvířecí. Ale nyní mi též vylož, v jakém poměru a v jakém spojení je má duše s tělem.“

A Žofie odpověděla: „To milý bratře, je dosti těžká otázka, kterou studium lidské duše stále se zabývá, ale úplně a jasně jí dosud nerozřešilo. To je dosud nerozřešený problém. Ale co vím, to ti ráda vysvětlím. Nejprv ti pravím, že duše a tělo jsou v člověku co nejúžeji, a v tomto životě také nerozlučně spojeny.

Duše má nesmírný vliv na tělo. Vždyť tělo jest jejím nástrojem. Ale také tělo má značný vliv na duši. Tomu jistě každý přisvědčí. Tak

znáš ze zkušenosti vlastní, když se ti vše dobře dařilo, a ty jsi byl „v dobré náladě,“ cítil ses tělesně živějším, čilejším a lehčím. Tvá chuze, tvář, oko prozrazovaly, jak ti bylo „lehko u srdce.“ A když jsi měl starosti, bolest, či zármutek, nechutnalo ti jísti, nemohl jsi spáti; tělo tvé bylo všechno zmalátnělé, sotva jsi se skoro vlekl. Vidíš, jaký vliv mají naše duševní stavy na tělo. — Ale také naopak: tělo velmi působí na duši. Když bylo tělo nemocno, a třeba jenom bolel tě zub, jak hned byl jsi smutným! Jak jsi byl sklíčen, neschopen každého přemýšlení a vše tě mrzelo! A zase když jsi byl zdráv a řeknu upřímně, po nějakém dobrém obědě, jak tě to vesele naladilo. Byl's samý žert a zpěv. To zase tělo mělo značný svůj vliv na duši. Tělo a duše vzájemně na sebe působí.

Zároveň jsou též nerozlučně spojeny. Člověk žije zde na zemi jenom potud, pokud má duši v těle; jakmile duše od těla se odloučí, člověk umírá.“

„Smrt je odloučení duše od těla, tak jsem se kdysi učil v katechismu,“ skočil do výkladu sestřina Petr.

A ona odvětila: „Ano, to se lehko vysloví, ale velmi těžko konstatuje, kdy to odloučení je dokonáno. Člověk umírá jen pomalu; duševní život přestává ponenáhlu. Víš, že i tomu, koho lékař již mrtvým prohlásil, rostou na příklad vlasy a vousy? O smrti člověka jedině bezpečně nás zpraví — čich. Mrtvolný rozklad, který nám oznamuje čich, jest nemylným znamením, že ustal život. Sv. Augustin praví: „Chceš věděti, co je to smrt? Pověz mi nejdříve, co je život.“ —

„Ale toto spojení duše s tělem,“ pokračovala

Žofie, „jest také nejvýš záhadné; nelze stanovití jeho vývoj a vzájemný postup.“

„Jak tomu mám rozuměti?“ tázal se Petr.

A Žofie jala se vyprávěti takto: „Rozvoj tělesný a rozvoj duševní nezachovávají stejný krok ve vývoji člověka. S počátku, v prvních letech mládí, když je tělo přiměřeně pěsteno a duše vzdělávána, rozvoj tělesný i duševní pokračují souběžně. Člověk roste tělesně i duševně. Ale když v 40 či v 50 letech tělesný rozvoj dospěl vrcholu a dále nepokračuje, přes všechno zastavení tělesného vývoje člověk duševně dále může růsti. Ano, když v stáří tělo již ochabuje, duch nemusí s ním klesati; člověk může duševně pokračovati dále. Znáš přece starce, jichž duševní život je stejně čilý jako v letech plné fyzické mužnosti. Nepoznáváš z toho, že rozvoj duševní není na tělesném rozvoji závislým?“

„Zajisté,“ pravil Petr. „Kdyby to, co nazýváme duší člověka, bylo pouhou výslednicí, tajeplným součtem tělesných sil, následovalo by z toho, že fyzicky silný a zdravý člověk měl by také silnou zdatnou duši. A člověk slabý, neduživý, chatrného zdraví měl by mdlou, slabou duši. Ale tomu tak není. A mnohdy člověk obr, pravé „lamželezo,“ je duševně velmi slabý, zakrnělý, zaostalý; a zase člověk velmi slabé tělesné konstituce, mdlý, neduživý projevuje neobyčejně silného ducha.“

„Tak jest,“ vpadla bratru do řeče Žofie. „O sv. Pavlu, apoštolu národů, je známo, že byl velmi slabého těla, a skoro stále churavý. A přece jaký to byl veleduch! To zase ti ukazuje, že duše je zcela jiná, od těla odlišná součást člověka. Kdyby duše byla pouhou výslednicí sil tělesných, musilo by platiti pravidlo:

V silném těle je silný duch, a v slabém těle slabý duch. Ale víme dobře, že tomu tak vždy nebývá.“

„Ale dovol mi námitku,“ vpadl sestře do řeči Petr. „což neříkáme: V zdravém těle zdravý duch?“

„Ano, to říkáme,“ odvětila sestra, „Ale nikoli v tom smyslu, že zdraví těla je nezbytnou podmínkou zdravého ducha. Toto heslo vyslovujeme jako přání, jako touhu a cíl našeho snažení. V tom smyslu též pohané prosili své bohy, k nim za to se modlili, aby jim dali v zdravém těle zdravou mysl čili duši.“

„To nyní chápu,“ pravil Petr. „Výsledkem dnešní naší rozpravy je tudíž to, že duše je s tělem co nejúžeji a nerozlučně v tomto žití spojena, a že rozvoj její neděje se rovnoměrně s rozvojem či úbytkem sil tělesných. To přiznávám.“

„Však vidíš to na sobě, drahý bratře. Jsi již sedmdesátník, tělo tvé už se naklání; i krok není tak rychlý a pružný, jako před 30 lety, co naposled jsem tě viděla. Ale duševně jsi čilý a bystrý.“

„A účelivý, jako nějaký mladík; vid', má dobrá sestro?“ doložil Petr a zdvihal se ze své lenošky, aby po vážné hodině poučování a přemýšlení odebral se k nočnímu odpočinku.

PÁTÝ VEČER.

Následující večer přišel k dalšímu hovoru. Petr velmi vážný a vniterně neklidný. Zase nějaké pochybnosti, nejistoty a námitky hleděly mu z očí. Jeho sestře neušel tento stav bratrův. Ale mlčela; nedotkla se ni slovem včerejš-

ší rozmluvy. Věděla, že Petr sám začne hovořit. A neklamala se.

Po chvíli Petr začal: „Poslyš, Žofie! Četl jsem kdysi, že to, co lidé jmenují „duší“ je pouze výsledek hmotných procesů v jejich mozku. Bez fosforu není žádné myšlenky, tak učí materialisté, potírající jsoucnost všeho, čemu říkáme duch. Činnost mozku to je prý duše; a bez mozku není myšlení možné.“

Na to jala se vykládati Žofie takto: „V tom co's nyní řekl je pravda a lež dohromady tak smíšená, že jenom dobrý znalec dovede rozzeznati, co je pravdou a co lží, jako jenom zkušené oko umí rozzeznati perlu pravou od perly falešné. Nuž, povíme si dnes něco o poměru mezi lidskou duší a mozkiem.

Věda nesporně dokazuje, že každý projev duševní činnosti na venek potřebuje svého „transmisního orgánu,“ svého nástroje, a tím je pro duši rozhodně mozek. „Mozek je nástrojem duše“ prohlásil jeden z největších badatelů o činnosti živého člověka a jeho orgánů, slavný Robert Mayer. Povím ti příklad. Sedíš v kostele, je tam naprosté ticho. Náhle ozvou se varhany. Jejich zvuky znějí nejdříve slabě, tiše jako odněkud z nadpozemských výšin. Ale tóny poznenáhlu se zesilují, mohutní a za chvíli burácejí jejich zvuky chrámem jako nějaká bouře, nebo jako by stohlavý hudební sbor spustil největší fortissimo na všechny možné nástroje. Kdo rozpoutal tuto hudbu? Čeho k ní bylo potřebí?“

„Předně varhan, a to velmi velikých, složitých varhan a za druhé dobrého varhaníka, umělce, který dovede varhany dokonale ovládati,“ odpovídal Petr.

„Zcela dobře. Krásná hra potřebuje dobrého hudebníka. Je-li dobrý nástroj, ale nedokonalý hudebník, nebo naopak: špatný nástroj, na př. že by ve varhanách některé píšťaly scházely, či by nějaký zlomyslník píšťaly přemístil, a třeba dobrý varhaník, vždycky hra bude špatnou. A tak je i s každou duševní vědomou činností člověka na venek. Tělo, to je velmi složitý nástroj duše; a duše to je onen více méně dobrý hudebník, který na ně hraje. A teď snadno si představíš, čeho je potřeby, aby vnitřní, duševní činnost člověka na venek šla se správnou, rozumnou, harmonickou. Musí býti zdravé tělo i zdravá duše.“

„A což může býti také duše nemocná, jako na příklad kdyby varhaník zešílel?“

„V čem duševní choroby záleží,“ odvětila Žofie, „toho vlastně nevíme. Lékaři jmenují duševně chorým toho člověka, u něhož v tělesném organismu nemohou zjistiti žádných změn. Ale v čem duševní choroba spočívá, nevíme. Jisto je, že když je choromyslný člověk po smrti pitván, nelze zjistiti u něho žádných změn v mozku. Ale jaké nepravidelné pochody v něm se dějí za živa, či jak vulgárně se říká, co jemu, nebo v něm „přeskočilo,“ na to nemá věda žádných instrumentů. Nelze do hlavy nahlédnouti a zjistiti, jaká porucha v činnosti mozku se děje.“ —

„Ale říkají mnozí, že duševní činnost člověka je podmíněna velikostí mozku, nebo množstvím různých závitů, které mozek tvoří, nebo konečně jakostí bělošedé mozkové kůry,“ namítal Petr.

„To jsou samé nedokázané domněnky,“ odvětila Žofie. „Byli lidé, kteří měli velkou hlavu a hodně veliký mozek v ní, a byli při tom velmi

hloupí. A zase byli lidé s velmi malou hlavou a proto i s menším mozkiem, na př. slavný fyzik Helmholtz, a byli velmi učení. Věda dokázala, že blbci mají právě tolik fosforu v mozku, jako lidé čilého ducha; a kdyby zásoba fosforu byla známkou chytrosti, musila by ovce a husa býti nejchytřejším zvířetem. Ale my ani jednu ani druhou nepovažujeme za vzor chytrosti.

A s těmi závity mozkovými, nebo s jakostí mozkové kůry je to rovněž tak. Vše, co se o nich tvrdí, že na jejich množství a jakosti záleží větší či menší intelligence člověka, jsou pouhé, nedokázané domněnky. Jedni je zastávají, aby mohli jsoucnost duše bráti v pochybnost, a jiní je popírají. V tom věda sotva kdy dospěje k určitým výsledkům. „Nevíme a nezvíme,“ musíme upřímně doznati, protože činnost mozková je v člověku něčím záhadným, tajemným, nejvýš nevyzpytatelným.“

Ale Petr nechtěl se tak zhola poddati a namítal dále: „Ale frenologie čili lebozpyt učí, že jisté útvary, formy čili centra mozku jsou sídlem určitých duševních schopností člověka. Některé části mozku jsou sídlem paměti, jiné bystrosti, jiné jsou sídlem počtářského, hudebního, malířského umění. Některé útvary mozku jsou sídlem pijácké vášně, chlípnosti, sklonu ke krádeži, lupičství, čili jak se říká: Rodí se budoucí výtečníci, učenci, umělci, ale i zločinci. Útvar jejich lebky a tudíž i mozku to předpovídá.“

„I to jsou pouhé domněnky, milý Petře,“ zase opakovala Žofie. „I o tom nestranná a vážná věda ničeho nepraví. A i kdyby to jednou opravdu dokázala, ničeho jiného by neřekla, nežli že určitá duševní činnost na ve-

nek je závislá na určitém útvaru svého nástroje — mozku. Je to právě tak, jako varhaník je nom tehdy může vyluzovati jemné, něžné tóny, jsou-li ve varhanách příslušné k tomu jemné píšťaly, a může jenom tehdy dát bouřiti pozounovým tónům, má-li ve varhanách několika metrové obrovské jejich kamarády — píšťaly.

„Na velikosti a formě mozku duševní činnost naprosto nezdá se býti závislou. Jsou z poslední světové války známy případy, že vojáků byla téměř polovina mozku odňata, a jeho duševní život neutrpěl žádné poruchy. To vše, co fantastická věda mluví jsou právě jen fantasmie a nikoli věci dokázané. Tím si, milý brachu, hlavy nelam! Ale také ti upřímně doznám, že všechny ty obrazy a přirovnání, jimiž chceme vyložití poměr a vztah duše k tělu, nebo přesněji řečeno k mozku, jako podobnoství o umělci a jeho nástroji, o varhaníku a varhanách, jsou celkem tvrdá, nepřesná a nepřilehavá! Úplně vzájemný vztah duše k tělu nikdy nevystihují. Nejlépe učiníme, když přidržíme se onoho nejstaršího biblického nárazu o stvoření člověka: „Učinil Bůh tělo lidské z hlíny země a vdechl v ně dechnutí života“, t. j. stvořil duši a spojil ji s tělem. Tento obraz ještě žádná věda nevyvrátila. Z něho stále nám září ta pravda, že je člověk bytost složená, je nejdokonalejším tvorem Božím na zemi a že má svému Tvůrci býti za svůj život vděčen.“ Tak skončila Žofie svůj výklad.

Mlčky, ale upřímně stiskl po těch slovech Petr ruku své sestry a rozloučil se s ní.

ŠESTÝ VEČER.

Pobyt Žofie u bratra chýlil se ke konci. Petr tušil, že ještě je potřebí s ní pohovořiti

o otázce nejdůležitější, o nesmrtelnosti duše. A proto následující večer, když spolu usedli k přátelskému hovoru, pravil: „A nyní přijde to hlavní: *Je naše duše nesmrtelná? Žije i potom, když tělo propadlo rozkladu?*“

A Žofie jala se vykládati takto: „Nejprve si odpovězme na otázku, je-li duše již v tomto životě naprosto ve všem na těle závislou čili nic. Neboť to je jisto, je-li ve všem na těle závislou, pak bez těla nemůže žít, pak je jako ptáče v kleci odsouzeno k zahynutí, jakmile zvenčí žádná ruka mu neskytá potravu. Pak hyne, jako musí zemřít děcko v lůně matčině, jakmile matka je mrtva.“

„Užila's velmi pěkného přirovnání,“ pravil na to Petr. „Jsem zvědav, jak odpovíš?“

A sestra pokračovala takto: „Jisto je, že na počátku duševního života člověk je ve všem závislý na svém těle, či lépe řečeno: na svých smyslech. Kdyby neměl smyslů: zrak, sluch, čich, chuť a hmat, neměl by žádných zpráv o tom, co kolem se děje, ničeho od jiných by neslyšel a duševně by musil úplně zakrnět. „Nic nepříjde do rozumu, co mu nepověděly smysly“, říkali již staří myslitelé. Ale brzo spatřujeme, že člověk, jakmile pomocí smyslů získal jisté množství poznatků a zpráv, začne o nich přemýšlet. Tyto zprávy a poznatky srovnává, třídí; stejné spojuje, nestejně rozlišuje. Člověk tvoří si z nich závěry, úsudky, pojmy, dospívá k ideám. Ale k tomu již smyslů nepotřebuje. On duševně „pracuje“ nyní bez pomocí smyslů. Učenci v bezesných nocích, kdy všechny smysly odpočívaly, přemýšleli a připadli na mnohé pravdy, bez účasti smyslů. Z toho je tedy patrné, že duše k další své činnosti, a řeknu ke své *nejhlavnější činnosti*

rozumové, těla a jeho smyslů již nepotřebuje. Je mu jistě vděčna za všechny zprávy, které jí smysly přinesly, ale potom je zpracuje bez pomoci jejich. Je to právě tak, jako když telegrafista přijal řadu depeší, potom vypne aparát, a na základě oněch zpráv píše samostatný článek. O čem nám to svědčí? Jistě o tom, že duše ve své nejvlastnější činnosti na tělu závislou již není. Čili: že může býti bez těla, zcela samostatná ve své činnosti.“

„To tedy dokazuješ, že duše může žít bez těla? Připouštím to. Ale je otázka, zda také bez těla skutečně žije? Možnost ještě není skutečností. Je na světě mnoho věcí možných, a a přece ony nejsou,“ vpadl do výkladu Žofiina nedočkavý Petr.

„Ano, nic jiného nechci tvrdit, nežli to: je nám pochopitelné z vlastní duševní činnosti, že duše není *ve všem* na těle závislou, že může býti bez něho. Stejně připouštíš snad, když řeknu: Jestli duše je pouhým duchem, není-li složena z hmotných součástí jako tělo, pak se nemůže v tyto součásti rozpadnouti, nedá se rozložit, jako když chemik rozloží vodu ve vodík a kyslík, nebo vzduch ve vodík, dusík a ostatní prvky, z nichž vzduch se skládá.“

„To je pravda,“ řekl Petr. „Ale je otázka, může-li žít i když tělo se rozkládá, *zda opravdu také žije*? Kde máme toho jistotu? Nemohl by ji Bůh zničit?“

„Bůh by ji zcela jistě mohl zničit. Jako ji stvořil slovem: „*Bud'*!“, pouhou vůlí svou, tak by slovem: „*Nebud'*!“ mohl ji obrátit v nic. Mohl by jediným pokynem zničit vše; nejenom tento viditelný svět, ale i celou onu ohromnou říši duchů, všechny kůry andělů. Mohl

za trest zničití pyšné, neposlušné anděly. Ale on toho neučinil a neučiní; protože toho učiniti nechce. Proto řekneme: *duše je nesmrtelná z vůle Boží*. Jeho vlastnosti, že je nejvyšší moudrý, dobrotivý, nejvyšší spravedlivý jsou nám zárukou, že naše duše je nesmrtelná.“

Po těch slovech se Žofie odmlčela. Petr se zamyslel. Přemýšlel o tom co Žofie právě řekla. A potom, po chvíli pravil: A což duše zvířete je také nesmrtelná? Kterak dokážeš, že zvířata mají duši smrtelnou, a my duši nesmrtelnou?“

„Zase se ti vpletlo zvíře do tvých myšlenek,“ řekla Žofie a pravila dále: „U zvířete ještě nikdo nepozoroval, že by jeho duše v něčem byla na těle nezávislou. Zvíře pomocí svých smyslů přijímá dojmy, právě jako člověk, ono ty dojmy udržuje, zachovává, či jak říkáme, má paměť. Ale *ono těchto dojmů nezpracuje*. Netvoří z nich závěry, úsudky, pojmy, protože nemá rozum. A z toho souditi musíme, že duše zvířete nemá vlastní činnosti, na těle nezávislé, ale naopak ve všem je na těle závislou.“

„A protože je ve všem na těle závislou, pak také s tělem hyne, chceš říci,“ pravil Petr.

„Ano, zcela správně,“ doložila Žofie. „Neboť vše, co je ve všem na něčem jiném závislé, hyne s tím, na čem závisí.“ —

Petr na chvíli se zamyslel, a potom znovu namítal: „Ale jakým právem tvrdíš, že zvíře v nitru svém netvoří si závěry, úsudky a pojmy? Vždyť do jeho nitra nevidíme, a nemůžeme proto říci, co se tam děje a co se tam neděje!“

„Jistě,“ řekla sestra. „Do hlavy zvířete nevidíme. Ale to víme, že kdyby zvíře tvořilo

si závěry, soudy, pojmy, úsudky, ono by to také na venek projevovalo. Neboť by ho k tomu jeho přirozenost nutila právě tak, jako nutí nás, abychom projevovali a s jinými sdělovali, co v nitru našem se děje. Kdyby zvíře projevovalo samostatnou duševní činnost, t. j. kdyby mělo rozum, mělo by také pokrok, vědu, umění, řeč a tak dále. Ale o tom není u zvířete ani stopy. Proto právem říkáme: Duše zvířete je ve všem na těle závislá, a s tělem také hyne.“ —

Petr nyní se odmlčel a zase dlouho o slovech sestriných přemýšlel. Potom pak řekl: „Ať myslím sebe více, přece musím doznati, že máš pravdu. Z celého způsobu života u zvířat musíme souditi, že jeho duše od těla nelze odloučiti. Jeho duše nutně zmírá s jeho tělem. Nesmrtelnost jest jenom výsadou lidské duše a andělů.“

„Výborně jsi to řekl,“ pravila Žofie a tak ukončila večerní svůj rozhovor s bratrem.

SEDMÝ VEČER.

Následujícího večera Petr začal rozhovor slovy: „Pravila's mi, má výborná učitelko, že duše lidská je nesmrtelná z vůle Boží; že jeho vlastnosti: moudrost, dobrota, nejvyšší spravedlnost jsou nám zárukou naší nesmrtelnosti. Nuž, prosím, vylož mi blíže, co's posledně jenom všeobecně naznačila!“

A Žofie opět ujala se slova a vypravovala takto: „Nebylo by zajisté Boha důstojno, aby ničil, v niveč obrátil, co jednou stvořil. Byl by snad jako nerozmyslný, neprozíravý stavitel nebo náladový umělec, který ničí, co vytvořil. Vždyť i učení o skonání a konci světa nesmí-

me rozuměti tak, že svět přestane naprosto existovati, a promění se ve velké „nic“, nýbrž, že jeho forma, jeho tvářnost a způsob života na něm úplně se změní. Sv. Jan ve svém „Zjevení“ mluví také „o novém nebi a nové zemi“. A tak musíme říci: jestli ani hmota z vůle Boží nezahyne, pak jistě nezhyne ni duch. Odporovalo by moudrosti Boží, aby ničil svůj obraz na tomto světě, lidskou duši. Když Bůh uznal za dobré stvořiti duši, pak jeho moudrost je nám zárukou, že ji nechá žíti i po smrti člověka.“

„K tvým slovům musím jen přisvědčiti,“ poznamenal Petr. „Když je Bůh nejvyšší moudrý, neničí, co stvořil, ale řídí vše k tomu cíli, k němuž to stvořil.“

A dále pokračovala Žofie: „Nesmrtelnost duše plyne dále z Boží dobrotivosti. Stále nové a nové touhy ozývají se v nitru člověka. Stále žízni rozum po dalším poznávání a nespokojí se tím, co poznal. Stále touží vůle po dalším dobru a nikdy neřekne, že má dosti. Když slavný sochař a malíř Michelangelo, stařec 80 letý, umíral, litoval, že má právě nyní umřítí, „když začíná ve svém umění pronášeti první slova“. — A tak člověk v duši své stále touží po další pravdě, dalším dobru, větší kráse. Touží po dalším štěstí, neboť srdce jeho je opravdu nenasytné.

A je otázka: Kdo vložil tuto neukojitelnou touhu v duši člověka? Tato touha náleží k jeho přirozenosti; dal mu ji Bůh. A že je nejvyšší dobrotivý, pak tuto touhu jistě jednou vyplní: v životě posmrtném. Bůh byl by nejkrutějším tyranem, kdyby tuto touhu vložil v duši člověka, a ona neměla dojíti nikdy splnění. Zvíře, jež ukojilo pudy, a necítí ji

ných potřeb, bylo by neskonale šťastnější, nežli člověk ve svém stále živém toužení. A protože tato touha člověka nikdy není zde na zemi ukojena, pak jistě, jako že je Bůh nejvyšší dobrotivý, je další život po smrti, v němž tato touha bude nasycována, v nekonečné říši Boží.“

„To je krásně odůvodněno,“ poznamenal Petr. „Nekonečné touze člověka odpovídá nekonečnost života, nesmrtelnost duše.“ —

A dále jala se mluvit Žofie: „A ještě více ujišťuje a přesvědčuje nás o nesmrtelnosti duše Boží spravedlnost. Říkáme vždycky: Bůh je nejvyšší spravedlivý, dobré odměňuje a zlé tresce. Ale spatřujeme zde na světě Boží spravedlnost všude provedenou? Naprosto ne. Dobří, poctiví, nejvyšší spravedliví a ctnostní lidé často trpí nedostatkem, nemocí, různým soužením, útisky a pomluvami lidí; a naproti tomu lidé nespravedliví, podvodní, špatní, oplývají všelikým blahobytem, zahrnováni jsou poctami a chvalořečmi světa. Tento křiklavý nesoulad svádí často nerozvážné lidi k rouhavé myšlence, že není Boha. Říkají: Kdyby Bůh byl, nemohl by se na tu nespravedlnost a zvrácenost ani dívat.“

Neslyšeli jsme často v dobách světové války, že lidé slabé víry říkali: Jak jen by se mohl Bůh na ty ukrutnosti dívat! Kdyby byl, sám by tomu udělal konec.“

„To jistě mnozí říkali,“ vmísil se do řeči Petr.

A Žofie pokračovala: „A co vlastně zamýšleli oni lidé svými rouhavými řečmi? Chtěli Bohu předepisovati, jemu poroučeti, kdy má lidi souditi. Sv. *Augustin* pravil: „*Deus pa-*

tiens, quia aeternus — Bůh je shovívavý, protože je věčný!“ On v osudy světa se vloží a bude souditi, až sám uzná, že přišel čas. „Mlýny Boží melou pomalu, ale jistě,“ říká lid. A když tedy na zemi nezříme spravedlnost Boží provedenu, musí býti další život, v němž spravedlnost Boží plně se zjeví, v němž každá ctnost bude odměněna a hřích potrestán. Bůh jednou zkoriguje lidské soudy a omyly. Vyrovnání mezi ctností a odměnou, mezi hříchem a trestem musí přijíti. Tak spravedlnost Boží je nám nejpevnějším důkazem nesmrtelnosti. Duše musejí se dočkati odplaty za své skutky; proto jsou nesmrtelné.“

„Ano,“ zvolal nyní Petr s radostnou myslí, „spravedlnost Boží stvořila duše pro další život, pro zaslouženou odměnu či trest po smrti. Jsme nesmrtelní!“

Žofie, slyšíc takto bratra s nadšením volati, s pohnutím ještě doložila toto: „A kdybys prošel náboženství všech národů a divokých kmenů, všude se shledáš s jejich věrou v nesmrtelnost duše. Jsou kmeny nejnevzdělanější, kteří dávají do hrohu svých zesnulých jejich zamilované zbraně, šperky a věci, nebo je s nimi spalují. Jsou kmeny, které na hroby svých mrtvých nosí v určité dny pokrmy. Co těmito zvyky naznačují? Jistě, že věří v další život svých zesnulých v jiném světě, kde těchto věcí oni ještě potřebují.“

Indiáni vypravují, že jejich mrtví odešli „na velké loviště“, t. j. pokračují v dřívějším životě. Staří Hindové nutili pozůstalé vdovy, aby vrhly se na hranici, na níž tělo zesnulého muže bylo spalováno. I tímto strašným zvykem prcívá víra, že mrtvý v novém životě touží po své družce, věrné a oddané ženě. A tak začne

mešli s onou ženou paraguanskou, jež po celé dny a noci dovede seděti u hrobu svého dítěte a čeká, až krásný pták či zelený brouk přinese jí pozdrav od zesnulého miláčka, že se šťastně dostal do ráje, a končíme vážným, vznešeným zpěvem církevním nad hrobem zesnulého: „Do ráje provodítež tě andělé!“, všude cítíme onu živou a utěšující víru v nesmrtelnost duše. Oním: „S Bohem“, jež posíláme jako poslední pozdrav za zesnulým, když rakev mizí do lůna země, vždy zní též jako spodní tichý tón ona víra: „Na shledanou“.

Víra v nesmrtelnost je věčnou písní lidstva, jež zazněla již z kolébky lidstva a zníti bude až do jeho hrobu na konci světa. Ona bude pozdravnou písní jeho v den soudný!“

Žofie, takto mluvíc, rozohňovala se ustavičně víc a více. Její poslední slova zněla jako vroucí chvalozpěv Hospodinu. A Petr, naslouchaje s rostoucím pohnutím, na konec z hloubi duše doložil: „Amen!“ — — —

S pohnutím loučili se potom následující jitro, Petr a Žofie, když tato vydala se na cestu do svého domova.

DOSLOV.

Petr po těchto hovorech, kdy hvězda víry s hvězdou nesmrtelnosti znovu zasvitly v jeho nitru, cítil se jako proměněným. Nový svět, vznešený, nadhvězdný rozevřel se jeho duši. A byl šťasten, že na konci svého života zase se mu zjevil v oné kráse, v jaké kdysi do něho hleděl ve své mladosti očima své dětské, čisté víry. Zdálo se mu, že v duši rozkvétá mu nové jaro. Cítil, že ubylo tíže jeho stáří, že duševně omládl. Znamenal, že víra, nábo-

ženství chová v sobě tajemství nestárnutí, věčného mládí.

A Petr, poznáv nyní pravdu, o níž více než 50 let se nestaral, neváhal též vyvoditi z ní všechny důsledky. Vrátil se k pravidelné ranní a večerní modlitbě; našel zase cestu do kostela ke mši sv. i na kázání. Ona cesta, travou a trnám úplně zarostlá, náhle zdála se mu zase upravena, čekající a toužící po jeho kročích.

A Petr ji nastoupil. „Jsem znovu zrozen — na konci pouti životní,“ pravil sám u sebe. „To byla milost Boží.“

* *

*

Katolický tisk

správně oceňuje naši práci ve sbírce „POZNÁNÍM K PRAVDĚ“. Budiž mu za to dík. Výborně vedený časopis „VĚ SLUŽBÁCH KRÁLOVNY“ vydávaný kněžími Tovařystva Ježíšova“ přinesl ve svém 7-8 čísle dokonce zvláštní článek v rubrice „Za mravní záchranu národa“ o spisu J. Plohowicha: MAJÍ KOLÉBKY ZŮSTATI PRÁZDNÉ? Citujeme doslovně:

Četli jste zajisté v novinách všelicos o tomto osudném paragrafu. Sodálové, zde máte příklad k jakým koncům vede bezvěří. Jediné katolické náboženství troufá si připomenouti dnešnímu lidstvu přirozený zákon mravní ohledně klíčícího života; nikdy není dovoleno odstranit život klíčící. Vždy je to vraždou lidského života. Všechny jiné náboženské společnosti kapitulují před nízkým duchem doby, poněvadž jsou odkázány na přízeň ulice. Proto jsme my, katolíci, jedini, kteří drží frontu v boji o existenční práva lidského života v jeho počátcích. Doporučujeme Vám jasný a srdečný spisek: *Plohowich, »Mají kolébky zůstatí prázdné?«* cena 1 Kč, 100 výtisků za 70 Kč. Dopište si do nakladatelství Kropáč & Kucharský, Praha I., Konviktská 5.

Mnozí lidé se v těchto důležitých otázkách nevyznají a ~~stávají se~~ socialistickému. My, sodálové, nedáme, sami napřed správně se budeme pak ~~laskavě a trpělivě~~ při každé vhodné příležitosti. Potírá se mravnost ~~příčí~~ a zastáváme se tvorů, který ~~př ani § 144 by nemě~~

„Poznáním k pravdě“ čís. o 16—32 str. vychází měsíčně mimo prázdnin. Nakladatelství Kropáč & Kucharský, Praha I., Konviktská ul. 5. Jednotlivé čís. Kč 1.-. Předplatné na 10 čísel Kč 10.- i s poštovným. Používání nov. známek povoleno Řed. pošt a telegr. pod č.